

Az Olt völgye szép, akár Csíkból, akár Háromszék felől közelítem meg Tusnádfürdőt, azaz Bäile Tuşnadot. Van még nevezett fürdőváros(ká)nak egy német neve is, melyet a fiatal Ferenc József renovációs tevékenysége alapján kapott, 1849-ben. Alcsik egyetlen és Magyarország legkisebb városa ugyanis leégett. Helyreállítójának tiszteletére kapta a kitüntető Kaisersbad elnevezést. Ez az a név, melyet a korabeli adminisztráción kívül senki nem használhatott. Valamilyen valószínű, de uniformizáló gondolatmenet talaján az ember azt hihetné, hogy a német ajkú erdélyi szász nemzet, az Universitas Saxonum rajonghatott ezért a földrajzi elnevezésért. Ilyesminek azonban nyomát nem találjuk. Az erdélyi szász nemzet nem egy rajongó közösség. Mára Erdélyben megszűnt tényező lenni. Váraik, erődtemplomaik, városaik és falvaik még sokáig róluk tanúskodnak.

Az Olt völgyében mindenki a maga útját járja. Az Olt is. Az Olt egy centripetális vízrendszer része, melynek közös jellemzője, hogy a Kárpátkoszorút áttörő és annak oldalából eredő folyók kivétel nélkül a medence belseje felé igyekeznek. E rend ellen csak az Olt és a Poprád lázad. Az Olt a Csíki- és a Fogarasi-medencén áthaladva töri át a Déli-Kárpátokat a Vöröstoronyi-szorosnál, és végül Havasalföldön mégis a Dunába ájul. A Poprád még különbet tud. A poprádi medencéből nem délnek, hanem északnak indul. Így kerüli el messzire a Duna vízrendszerét. Vízét a Dunajec és a Visztula viszi a Balti-tengerbe.

Harmadmagammal medvéket kerestem az Olt völgyén. Egy medvefilmen dolgoztam. Azt akartam felmutatni, hogy miként kerül a medve a szemétdombra. Ez azért volt meredek vállalkozás, mert visszatérést jelentett korábbi életem színhelyeire.

A szemétdomb szerepéről könyvtárnyi anyag tudósít. Az itt gyülemlő és erjedő szemét borítaná be újabb kori világunkat, vetne véget civilizációknak. Ceauşescu Romániája még távol állott ettől a parádés végkifejlettől. Az itt előállított szemét mennyisége, főleg minősége silánynak bizonyult ehhez a történelmi szerephez.

Ez a szemétdomb itt a későbbi, magyar–magyar párbeszédéről elhíresült városka szélén nekem az Ararátot juttatta eszembe, melyen negyvennapos vízözönt követően bárkájával Noé kikötött. A tusnádi szemétdomb vékonya gőzölgött, és kihűlt csúcán már szeptemberben hóharmat fehérlett. Eredetileg egy gödörbe kezdték hordani a szemetet, utólag a növekvő kupacra felvezetőt járt ki a szemeteskocsi.

A tusnádi Ararát történetéhez hozzátartozik az árboznak való lucok alatt megbúvó magasles is. Az illesztések pontossága, a lépcsőszerűen kiképzett létra székely ácsmunkára vallott. Székely ácsok építették egyébként a kostantinápolyi Aja Sophia-mecsetet is. Kós Károly szerint a világ legszebb építményeinek egyikét. Ülőhelyek dolgában is érdekes megoldások születtek. A középső trónszerű alkalmatosságból (békebeli fékezett forgású fodrászszék) támasztott lövés lehetősége kínálkozott, a felhajtható (lőrés) ablakon keresztül. A jobb és bal oldali orvlövészeknek fenntartott hokedlikről úgyszintén. A szekundálás lehetőségével csak a bal oldali lator élhetett.

Ő hivatásos vadász volt. Neki kellett helyben marasztania a Göndör által megpocsékolt medvét. A jobb oldali mellékszereplőnek csőre töltött marokfegyvere volt, esetleg hóna alatt géppisztolya. Benne a testőrgárda parancsnokát tisztelhetnök, aki a hivatásos vadászt tartotta szemmel. Mire filmezési szándékkal a tusnádi szemétdombot és a vadászati célú magaslest felkerestem, már enyészet telepedett az udvari vadászat hőskori létesítményére. Az ajtaját emberkéz szakíthatta fel, ám az ajtók feszegetésétől az újabb kori, urbanizálódott medvegenerációk tagjai sem riadnak vissza. A belső burkolat és szigetelés felfejtésében a nyomok tanúsága szerint éves, kétéves bocsok jeleskedtek. A medvebocs a fára mászásnak, felfelé törekvésnek avatott értője. Ennek ellenére nagymedvére valló nyomok is fennmaradtak. Egy vérral itatott, bocsszörrel borított sarka is volt a lesnek. A magaslesen az emberi jelenlét nyomai megkoptak, az állatoké kierősödött. A fedett, szigetelt magasles belső falán a jobbszélső testőr oldalán egy néhai kapcsolótábla kitépelt vezetékai meredeztek. A tábláról leszaggatott dugalj (konektor) és kapcsolók a les belső fűtését és a szemétdomb megvilágítását szolgálták. Fénykorában, téli esteken a reflektorok által megvilágított székely szemétdombot szederjes szivárvány övezte. Minek utána a diktátor udvari vadászata elfordult a tusnádi szemétdombtól, a domb tovább folytatta önálló életét.

Elsősorban mindenevők jártunk ide... Medve, ember, vaddisznó és házi sertés, de kóbor kutya és felmenője, a farkas is. A medvék alkonyattájt, éjszakánként nagy számban lepték el a szemétdombot és környékét. Ember és medve keresési technikája nem sokban különbözik egymástól. A mindenevőre jellemző generalista stratégia előnye az, hogy úgy növényi, mint állati eredetű táplálékot hasznosítani tud. A szemétdombon keresgélő cigányasszony gyakorta szölongatta körötte guberáló gyermekeit, ahogy az anyamedve nyelvének sűrű klattogó csettintgetésével tartotta a kapcsolatot bocsaival. A kétéves bocsok 15–20 méterre is eltávolodtak anyjuktól. Ezt a korosztályt medvének követi. Az éves bocsokat anyjuk nem engedte ki abból a 4–5 méter sugarú körből, melynek középpontjában ő maga állott. Bocsos anyáknak, hisz túlnyomóan ők látogatták a szemétdombot, az itt fellelhető táplálékbőségen kívül egyéb okuk is volt idefolyamodni. A túlszaporodott medveállományon belül kierősödik a kannibalizmus. Az emberi létesítmények és települések közelsége nagyobb biztonságot nyújt, a bocsait fajtestvéreitől, elsősorban az erős kanoktól féltő anyamedve számára. A szemétdombokon, a települések környékén áttelelő medvék a medvelét két alapvető szabálya ellen vétenek: nem félnek az embertől, és elodázzák a téli álmat, illetve csökken az erre való hajlandóság. A medve életének nem része a klasszikus téli hibernálás, melynek során a vér összetétele megváltozik, és a szervezet működése nagyságrendekkel lelassul. A medve téli álma inkább egy belátásos alapon történő nyugvás. A barna medve törzsfajlódása folyamán a téli álomnak ez a formája mint védekező, fajfenntartó fiziológiai alkalmazkodás jelenik meg. Medvének világszép fiai a téli álom idején kúsznak világra. Ezt követően tavaszig egy olyan anya szoptatja őket, aki folyadékot, táplálékot nem vesz magához. Felhalmozott tartalékai válnak vérré, tejjé. Ha a téli álom egy központi idegrendszer és belső kiválasztású hormonok által levezényelt önkívület lenne, abból nem futná medveéletek indítására. Medvének válni nem könnyű... Medvének szokatlanul hosszú időt tölt el létrejövő süvölvényeivel. A bocsokkal való együttlét alatt az érett petesejt leszáll, de a fiait féltő nőtény nem engedi magához a kant... Az együtt töltött két és fél esztendő a védtelen kölyökállat oltalmazását, nevelését szolgálja. Törelme, a bocsoknak az anyjuk ágyaz meg, életükben először. Az álomnak behordott luc- és jegenyefenyő ágak vastagságán könnyűszerrel lemérhető, hogy nőtény, bocsos anya vagy kan medve használja majd a nyoszolyát. A téli álmat tanulja a medve. A bocsok a nagy erejű hátvéd tudatában kíváncsiak, és nem félnek az embertől. Játsszótársuknak vélik... Nem úgy az anyamedve. A halálos kimenetelű balesetek kilencven százaléka bocsos nőténynek lelkén szárad.

1987. július 22-én a sepsibükkszádi Sötét ágon egy négybocsos anyamedve összemart és megtaposott egy tizedikes fiúgyermeket. Négy-öt bocs esetén valószínű, hogy medvének a saját bocsai mellett örökbefogadott árvákat is gyámolít... A legényke tüdeje beszakadt, fél szeme, fél arca odalett. A letépett arcot a medve kiköpte. Ott fehérlett a tetthelyen, mint egy velencei álarc. Az áldozatot Szeredába, onnan Marosvásárhelyre vitték. Hajszálon függött az élete. Az esetnek már a nap folyamán több verziója támadt. Az általam kiszűrt változat: A fiú szülei szénát takarnak. A szekeret húzó tehéneket a munka tartamára szabadon eresztik. A munka

végeztével a gyermek a kolompszó után igazodva a teheneket keresi. Ő botlik bele a medvébe. A többi pillanatok műve. Hogy mi és hogy játszódtott le, újfent titok marad. A halálos balesetek száma nagy. Mivel Ceaușescu Romániájában ilyen jellegű hivatalos statisztikák nem láthattak napvilágot, gyűjteni kezdtem az adatokat. 1987. július 15-ig, év elejétől számítva Csikban és Háromszéken (Kovácsna és Hargita megye) a medve rováására írható halálos kimenetelű balesetek száma 13-ra rúg. A medvetámadás mikéntjéről egységes képet kialakítanom nem sikerült. Jegyzeteim folyamatosan egy atrappal, manökkennel (man-e ken), bábuval való filmezés megejtését sürgetik. Az egyidejűleg, különböző (kamera)állásokból felvett képsorok jobb bepillantást nyújthatnak a különféle misztériumokba. A medvetámadás egy misztérium.

A medve-szomorújáték bemutatására alkalmasabb hely, mint a tusnádfürdői szemétdomb, nem kínálkozott. A szemétdomb magassága beérni készült a gödör peremére állított óratorony magasságát. Egy szemétdomb és környéke a guberálástól kezdve a filmezésig sokféle tevékenység bonyolítására alkalmas.

Kivéve a vadászatot.

A vadászathoz nem annyira vad kell, mint olyan ember, aki szembe mer nézni awal, amit cselekszik. Felfogja, mit tesz, amikor elejt egy állatot... Szemétdombon vadászni izléstelen cinizmus.

A szemétdombot a kezdetekkor sűrű szegesdrót kerítés védte, mint a fogolytáborokat szokta. A szegesdrót megmaradt tuskéin medveszört billegtetett a felszálló légáramlás. Tavasszal őszapók, fenyves, barát- és búboscinkék medveszörrel bélelték fészkeiket. A havas homlokú Ararát oldalába a medvecsaládok enyhén lejtő fennsíkot tapostak. A csúcsról leforduló friss szemét tartotta fenn a medvék plató iránti érdeklődését. Azt terveztem, hogy itt a fennsík lankáján fektetem el embert megjelenítő bábumat, és mikor a hancúrba belefelejtkezett bocskor körötte tobzódna, a magaslesbe átvezetett huzal segítségével felrántom azt. Bízom benne, hogy a bocskort veszélyeztető, két lábra ágaskodó rém a nőstényből indulatokat vált ki. Ősztönvezérelt cselekvéssort reméltem három kameraállásból megörökíteni. Ehhez azonban egy szerepét tökéletesen ellátó bábút kellett alkotnom. Döntenem kellett, hogy a létrehozott útonálló az emberiséget személyesíti meg, állatviselkedéstani kutatást szolgál, vagy a mindenkori útkereső filmes mágia része. Netán valami kontár teremtvágy uralkodott el rajtam itt a tusnádi szemétdombon.

Mielőtt az emberteremtésnek nekikezdtém, azon gondolkodtam, hogy vajon miért hat rám mágikus erővel mindenféle emberábrázolás a tomszki írott sziklán látható kőből rakott vadásztól kezdve, a madárijesztőkön keresztül, az út menti pléhkrisztusig? Válaszig el nem jutottam. A kiutat egy kérdés torlaszolta. Milyen legyen emberutánzatom eredetije? Kiről mintázom? Álmomban is vendégemen töprengtem, aki meghívásomra majd testet ölt, és a tusnádi szemétdombon földre száll. Az utánzat vizuális vagy akusztikai jellemzői révén reakciót kiváltó módszert atrapp-módszerek nevezük. Az attrappe francia szó jelentése 'csapda'. Hogy mit fog meg az általam felállítandó csapda? Nyilván engem. Az utamat elálló kérdéssel egyetemben. Pedig zaklatott ifjúságom jó néhány esztendejét csapdázásból tengettem. Rókák, vidrák, nyestek, nyusztok, pézsmák gereznáinak árából... Nagy fogásnak mégis a kudarcaim bizonyultak. A tanulságok. A csapda egy érdekes öntevékeny szerkezet.

Lámpalázasan és megilletődve láttam neki a bábú elkészítésének. Ha dilettáns módon is, de mégis felizzott lelkemben a lutheri Creatia continua kegyelmi állapota. Mivel egy ádámkosztümben grasszáló, két lábra emelkedő figura bevetését a körülmények nem indokolták, letettem róla. A tusnádi szemétdomb a csend, a bőség és sokszínű élővilág ellenére, nem egy földi paradicsom. A lécből, fenyőcsapokból kivitelezett bábút hitelessége érdekében felruházom illet. Vajon mi lenne az az öltözék, mely leginkább megfelelné a bábú küldetésének? És mi az ő küldetése?

Széles bőrtüszőt, kiengedett, himzett nyakú inget, ványolt posztóból való nadrágot, kabátot hamar össze tudnék szedni. Például Vajnafalván... Bereckig kell elhatolni, máris van szíjas bocskorom és vándorjuhász kalapom. De keríthetnék a bábumnak egyéb ruhaneműt is. Ha nem más, a ládafia még őrzi akár Kormos-patakán be Erdővidékre, vagy Nyergestetőn át a Kászonokba a jobbágyférfiak fehér és a katonarendiek szürke harisnyáját. Azt minden rendű és rangú székely tudta, hogy az Úristen előtt egyenlők vagyunk... De, ha tehette, külön ajtón kereste fel az isten házát a paraszt, és külön a katonarendi fehérmép, lány és asszony. Van itt ebben a székely világban mindenféle rendű és rangú ellenségeskedés, békétlenség. Primor és possessor, paraszt és katonarendi, jobbágy és szabad székely, pixidárius és primipillus, valamint nemes között hosszába és keresztbe is...

Egy ilyen társaság a viseletében pózoló bábú nem üdvözülhetett.

Akármilyen rendű, de székelyruhába öltöztetett bábút ábrázoló felvételeket én innen se kivinni, se kilopni nem tudok. Kezdtém elbizonytalanodni, de úgy, hogy viszkettem bele, mintha rühesednék. Milyen emberrel járulok én most a medve elé?

Válogatnivalóm nem sok maradt. Már emberevő kompromisszum-kényszerrel láttam tornyosulni a tusnádi Ararát fölött, mikor eszembe jutott a feketetői vásár. Feketető a Sebes-Körös völgyében lapuló, újabb kori vásártartó hely. Általában régi használati tárgyak cseréltek itt gazdát. Az árusok java része nem kupec volt, hanem kenyerek javát elfogyasztott öreg emberek. Életük használati tárgyait szórták ki, az elmúlás felé emelkedtükben a léggömb kosarából.

Emlékezetem szerint meleg volt, talán ezért csodálkoztam rá az előttem imbolygó, fekete himzéssel áttört, hosszított derekú fehér irhabundára. A bunda egy, a sorok között ödöngő kalapos gáborcigány hegyes vállaira akasztva utazott. Elébe kerültem. Magyarul szólítottam:

– Jó napot!

– Adjon a Jóisten! – fürkészt szemközt a cigány, és bundáját panyókára vetette.

– Mije van eladó? – kérdeztem. A két kezében marokra fogott tárgyakat felmutatta, és hegyes vállait megemelte.

– Ezek... meg a lelkem... și suflitu...

– Az nem az ördögé?

– Jut es, marad es...

– Hát a kabát? – színletem az érdektelent.

– Milyen kobát? – kérdezte beszűkülő szemrészén előpillogó emberem.

– Az nem kobát, omule, hanem bonda! – mondta kioktatón.

– A magáé? – kérdeztem döbbsen. A kérdés együgyűségének okát az adta, hogy a panyókára vetett bunda jobb szárnyán ismerős jeleket fedeztem fel. A zölddel behúzott, tölgyemakkot formázó, rézfűlű gombsorral párhuzamosan egy fekete sujtással rótt nevet láttam kirajzolódni: Michael Haldenwang.

Mielőtt még levegőhöz jutottam volna, átvillant az agyamon, hogy én a feketetői vásárban egy vásáros gáborcigány hegyes vállán Edmund Haldenwang barátom nagyapjának, Michaelnek templomjáró ruháját, Kirchgewantját látom úszni. Én ezt most megveszem, határoztam el. Kihalászom ebből a világot görgető seszínű árból. Edinek nem mondok semmit. Van neki gondja elég. Edivel meg a többi százzal a göttingai Studenterkneipékben szoktam találkozni. Mikor nemzettársaikat megpillantották, felemelkedtek ültükből, és egy szabad sarokban kört alkottak, mint a bárányikat közrehevő gyimesi rackák, jégveréskor. Ilyenkor egymást végighallgatva beszélgetni kezdtek. F fiatal emberek voltak, hisz Göttingába egyetemistának jöttek. Szüleik oldalán hagyták el a megfeneklett Erdélyt. Néha középük álltam. Ilyenkor százból németre, olykor románra váltottak.

A szászág területi különállása 1876-ban szűnt meg. Utolsó korporatív (testületi) fellépésük 1919. január 8-án következik be Medgyesen, amikor kimondják a feltétel nélküli csatlakozást az alakuló Nagyromániához...

Azt, hogy egy kis nép a történelem viharai közepette hova csatlakozik, bár nem mindegy, de nem mindig tőle függ. Kapott vagy szerzett, kiharcolt vagy megváltott (!) önrendelkezésről testületileg, de főleg feltétel nélkül lemondani, annyit jelent, mint elébe menni a megsemmisülésnek. A megőrzött önrendelkezés közkinccs, az emberiség kulturális örökségének része... Nem mindegy tehát, hogy ragyog vagy lehallik, bárkié legyen is. A hét várból (Siebenbürgen) egy váralja nép nem maradt, aki egy komposztálódni kénytelen kultúrát, a sajátját, elsíráthatná...

Ott álltam tehát, ahol a part szakad. Úgy döntöttem, hogy Michael Haldenwang Kirchgewandtját nem adom rá a tusnádi szemétdombon medvére várakozó immár hontalan bábura.

Minekutána emberábrázolási lehetőségeim köréből az oláh bocskor és bőrtüsző, a székelharisnya és a templomjáró szász mente kiszakad, művem kitérítése érdekében csak saját hajamba kapaszkodhattam.

A meg hasonlított, hatalomtól rettegő vagy avval alkudozó művész kiütkereső tapogatódzása szüli az új stílusirányzatot. Az úttörő, bátor stílusirányzatok a spekuláló művész mimikrijeként is felfoghatók. Vajon ez a két lábra emelkedő bábu, melytől a román, székel, szász viseletet sorra megtagadtam, most mihez kezd? Mit ölt magára? Érti-e ez a Rémm, hogy hol vagyunk, netán mit akarunk? Akarhatunk-e valamit itt a tusnádfürdői szemétdombon? A lehetséges identitásokból kitagadott, szemétdombi útonálló pőreségében egyre követelődőbbben meredt rám. Azt fontolgattam, hogy vajon én engedtem-e őt ki a palackból, vagy fordítva...? Holott nemcsak a domb fölött vitorlázó, károgó hollókat és a szemétdomb vándorpatkányaira vadászó, nesztelen röptű baglyokat figyeltem, de magamat is. Döbbenet láttam, hogy megérkezett az a tudathasító pillanat, amikor a hatalom elvárásait követve megcsönkítom alkotásomat... Öröklött borbélytrónusomon ülve azt fájlaltam, hogy hiába képzeltem magam sorsom urának, új világot teremtenem nem sikerült. Esetleg nyúni a régit...

Gyáva eszköztelenségemben saját gönceimmel kényszerültem az erdélyi viseletekből kitagadott, immár kozmopolita útonálló felruházni... A mű fejté egy textilhulladékkal oválissá tömött vászonzsák jelenítette meg. Rongylabda. Szomorú sápadt arcúságán egy szíu törzsfőnök papírmásé álarcával szándékoztam segíteni. Az álarc többször követett üres tekintetével, mikor a Mókus Cukrászda szomszédságában található papírkereskedés (Librăria Noastră) előtt átváltottam. A Mókus cukrászda volt Tusnádfürdőn, sőt Alcsíkban az egyetlen intézmény, melynek magyar feliratát (is) meghagyták. Csodájára jártunk. Szorongásos, paranoid lelki alapállásunk talajába gyökerezett az a sejtés, miszerint a Mókus cukrászda magyar felirata (Mocus Cukrazda) csak akarattal „kintfelejtett” lépes vessző, mely számba venni kívánja a magyar felirat iránt érdeklődő zarándokokat. Ezeket rejtett kamera örökíti meg, arrébb esetleg kivégző osztag várja... stb. Évek óta kitéptem magam ebből a nyomorból, de kényszerképzeteim együtt működtek a hátrahagyottak képzeivel.

Egy szép tél eleji nap reggelén, a református imaház mögött kikapaszzkodó szerpentinén átváltó farkascsapást követtem. A szorost kétujnyi szíu hó ülte, és az erre járók nyomai szokatlan tisztasággal rögzültek, akárha vendégkönyvbe. A közösségét odahagyó farkas körül megritkul a levegő, legyenek bár kitörő vagy lemorzsolódó (kiszorult) egyedek. A fajtársa jelzéseivel és a benne kódolt információkkal nem találkozó ragadozó önmaga kísértetivé válik. Földön hagyott nyomai is erről az operenciántúlíságról tanúskodnak... Ilyesmiken elmélkedve bandukoltam visszafelé a csapásból, saját nyomaimat szemrevételezve. Az élőlények földön hagyott nyomai, mozgásuknak rajzolata külön világot alkotnak. Ebbe a világba sok minden belemagyarázható, akár a Szentírásba. Ennem, innom illetet volna valamiket így reggelibe. Kocsma, az egy Malom fogadón kívül nem működött, az éttermek, hotelbárok még zárva voltak. Romániában a zöldséges üzleteket nem fűtötték, mivel zöldség és gyümölcs ritkán akadt, egyéb termékekkel növelték a választékot. Például avval a seszínű, savanyú borral, melyet nagy üvegballonokban tartottak a Csukás Vendéglő parkolójában guggoló zöld bádoggalítékában. A hordómosadékok bújató bódé legmasszívabb része az ablakait védő vasrács volt. A vastagon öltözött, amfora alakú kiszolgálónő szájába vette a ballonba vezetett gumicsövet (slag), és szempilláit lesüve megszívta. A megidézett bort egy homályos üvegkancsóba csapatta, jóval többet az általam kért fél liternél. Ezután ájtatos szemforgatás közepette kért fel rá, hogy boromat a bódé mögötti asztal mellett emésszem el, miközben gödrös állával a koszos ablakon túl közelítő, kialvatlan éjjeliőrre, majd a helyiségbeni fogyasztást tiltó táblára mutatott. Eleve két poharat ragadtam meg, és az érkező éjjeliőrt magammal vittem bort inni a plékhálók mögötti asztalhoz. Hideg volt. Az első vizespohár csigertől az éjjeliőr megrázkódott. Úgy tapodta az asztal körüli havat, mintha almát verne a hóba. Fészkelődött, valami kifelé készülődött belőle. A második pohár felénél tartott, mikor sunyi, véresek tekintetét rám emelte és bekérdeszt:

– Tudja-e, hogy nekem mondani kell azt róla, hogy maga-e merre jár éjszaka? A rendőrségnek – próbált tőkét kovácsolni nyomorából az éjjeliőr. Úgy éreztem, zsarolni akar.

– Hát mondja... Ha egyszer mondani kell... – feleltem.

– Azt nem lehet – könyvelte el a nem várt fordulatot Hegedüs, a tusnádfürdői éjjeliőr. Hízterikusán stratégiát váltott. Részeg szeme sarkába könny gyűlt, és azt játszotta, hogy nem szegődik fajtája árulójának. Vállat vontam. A maradék bort nem osztottam kétfelé, hanem egyedül ittam ki. Búcsúkézfogást mellőzendő, az üres kancsót, poharakat magamhoz öleltem, és a létesítmény belseje felé indultam. A tehénszemű hölgy kedvesen, mosolyogva fogadott. Egy s más azóta megjárhatta az ő agyát is. Háta mögött egy pattogzott zománcú elektromos kályha izzószállai világítottak, de felém forduló lehelete fehéren gomolygott. Az alacsony pult hosszán belülről magas dobogó futott, mely az eladó lábait az elfagyástól óvta. Ezen a dobogón kopogott végig a nő, majd a pult szabad belső sarkára ráfordulva, kedvesen felhelyezte meleg, gépkötött gyapjúnadrágba rejtett homlokos nemi szervét a gyanútlan eladó pult sarkára. A himzett bekecs pultot érő két szárnya szemérmesen rejtette a télikertet, valamint a szendergő csiklóját asztalsarkához simítató test sóhajnyi kilengéseit. A vízválasztóként fungáló alacsony pult végéhez álltam be, az átjárást szolgáló közbe, az eláruló hölgy keze ügyébe. Beszélgetés közben, előre megfontolt szándékkal gyengéden bal csuklón ragadtam, és párnás kezét farkamhoz vontam. Nu – mondta lelkesen a piros körmű nő, miközben mindketten a megcsikorduló bádoggajtóra meredtünk. A zúzos háterű képeretben ott állt Hegedüs, az éjjeliőr. Mint egy korai Nagy Albert-kép.

A fény kint töppezteni kezdte a havat, a nyomok közül egyik másik alaktalan foltta vált. Viszontlátásra – köszöntem el a dévaj hölgytől. Most, hogy a gyomorhajos bakter visszazsivárgott, nem láttam értelmét a további egy helyben való meredezésnek.

Gondolataim körül kőre ugrádoztak. Előbb a homlokos pinájú, slagbéfaló nő („én nem falom bé, mert én zetelaki vagyok” – mondta egy épphogy nagykorúvá lett székel hölgy valamikor...), akinek megviselt körmei vöröstre voltak festve, majd a szíu törzsfőnök sastollas papírmásé álarca kezdett foglalkoztatni, a rongylabda fejú Gólem kapcsán. Felfelé indultam, a városkára dőlő erdő alatti úton, a Mókus Cukrászda melletti papírkereskedést felkeresendő. Rossz előjéttel haladtam el a Laleaua (Tulipán) Étterem, a milícia és a speciális pártvilla épülete előtt. Sejtésem beigazolódtott. Ülő Bika álarcának a kirakatban még csak hült helye se maradt. Maradt viszont a vörös kárpiton egy sötét folt, melyet a hosszán itt vesztglő szíu törzsfőnök arcának romló papírmásé másával (maszka) védett. Nehezen követhető meggondolásból a foltot egy vékony, román nyelvű propaganda-füzetrel fedték el. A felnőtt vásárlóktól elszokott eladónő csüggedő vénkisasszony benyomását keltette, míg meg nem szólalt. Felvetésemre, hogy egy sastollas indián

álarcot vennék, megélenkült:

– Egy indiánt? Hát minek magának az? Egy volt itt, ejsze jó esztendőt ült, de elvitték... – mondta baljósan, mintha Ülő Bikát a Duna-deltába deportálták volna. – Hát minek magának az? – kérdezte tolakodóan. Neki is be kell számolnia, hogy ki milyen könyvet és álarcot vásárol magának – döntött le lábáról újfent a gyanakvás...

– Pedig, nagyon kellene...! – válaszoltam a kutakodó kérdésre, sunyin. – És tessék mondani, semmilyen maszka nincs?

– De van! – mondta szinte restelkedve az idős hölgy, miközben elgondolkozva hátrált a raktár felé. Kissé porlepte, de érzéki, rózsaszínű malac-álarcot hozott. Az álarc szorosabb rokonságot az ipari sertésfajtákkal nem mutatott, a Muppet Show légius Miss Röfiéhez képest parlaginak hatott. Bábumra gondolva, zavartan vettem át a maszkot, majd hátulról a kirakatba behajolva, az indián álarc nyomán keletkezett vörös foltra helyeztem. A vörös folt, mely eddig a Román Kommunista Párt propaganda-füzetének biztosított glóriás hátteret, ezennel lefedettetett. Vele együtt a füzet is. Az eladó elborzadva nézte mozdulataimat:

– Maga mit csinál? – kérdezte halálra vált arccal.

– Semmit, csak a helyére teszem ezt a... – makogtam megütközve.

– Nee! – süvítette reszketeg hangon. A tanítónőképzőt végzett, hittantanár apáca elhűlő irtózáttal tekintett rám, majd nyelvvel keresztet vetett. A keresztetésnek ez az intim őskeresztény formája a Gonosz távoltartására szolgál. A módszer általában éji órán és útkeresztződésnél hatásos. Az is előfordulhat azonban, hogy tapasztalt nyelvvel sorvadó inyéről lecsúszó protézisét toltta helyre, és halálfélelmében eszébe sem jutott nyelvvel keresztet rajzolni... Tény az, hogy provokátornak nézett, aki őt veszébe taszítja, és kenyerére tör. Így álltunk az Úr színe előtt a félelemtől lucskos világban... A pár garast, az álarc árát összekotortam, és a pénztárgép mellett üvegálcára helyeztem. Tisztázni itt már nagyon rég semmit sem lehetett.

A rongylabdafej megkönnyebbülten fogadta új arcát, melynek gátlástalan közvetlenségét egy napszemüveggel próbáltam megtörni. A napszemüveg, a szalmakalap madárijesztő felé vitte el a nem és nemzetiség nélküli gölemet. A szemüvegre később villogó sárgászöld szemeket festettem. Az elhagyott szénapajtába, amit műtermemnek fogadtam, egy keresztgerendán átvetett kenderkötélen marionettként függött a kész bábu. Tudtam, hogy a medve az állóképet rosszul emesztí, nem tud vele mit kezdeni, hosszasan figyeli. Heves reakciót a helyváltoztató, lépegető, integető manóken váltana ki belőle. A marionettek dróton való rángathatósága sugallta a megoldást, miszerint emberem könyökbe hajlított karját kétujjnyi tejgumival vállához rögzítem. A felrántott, keresztküszöbhez csapódó madárijesztő majd remélhetőleg heves, kalimpáló integetésbe kezd. Mindezt persze csak annak utána, hogy meztelen lécs testét valamilyen viselettel látom el, és a jelenetet beállítom. Egy rongyos inget, szakadt ülepű nadrágot szántam ruházatául. Az emberre jellemző büzlóriát megerősítő úgy döntöttem, hogy rongyaimat még egyszer derekasan teleizzadom. Ne legyenek a medvének kételyei...

Már a Sólyomkővet kerültem, amikor ráébredtem, hogy szagomat adni egy ilyen szembesítéshez, nem veszélytelen. A medve tudatába nem képek, hanem szagok rögzülnek. A bocsainak ártó, subájában alvó juhászt az anyamedve hetek múlva is megtalálta, és kiölelte nyája közepéből. Szagán azonosítva, otthonában kereste fel ellenségeit. Ő (a medve) az egyetlen ragadozó, mely karámozott (juhkosár) háziállatok esetén élni tud saját szagának halálfélelmét kiváltó erejével...

Azt, hogy a medve nem igazán féli az embert, rég tudtam. Hogy a rajta esett sérelmeket megbosszulja, azt is. A medve lényében rejlő bosszú-potenciálról az északi félteke népei sokat tudnak. A mindenkori ket, zürjén, korják, gilják vagy vogul emberek elemi érdeke az, hogy ezt az elszabadult, testet öltetni készülő bosszú-potenciált foglyul ejtse, megkösse. A képirok jukagirok nyírkéregre mágius kört rajzolnak, melyet a medve áthágni nem tud. A korjások fából faragnak medvét, és bosszúálló kedvének megkötésére válogatott étkekkel halmozzák el. A giljások a medvebábút saját viseletükbe öltöztetik, és megbecsülésük jeléül díszhelyre ültetik...

Én itt, Tusnádfürdőn bizakodva láttam neki a bábu véglegesítéséhez. Megnyugodva konstatáltam, hogy a szakadt, bűdös emberszagú gúnya alatt nem sorjáznak ott a megtagadott erdélyi jelmezek. Egy nem tetemrehívó, kozmopolita madárijesztőt sikerült tehát életre keltenem, a semmitmondás szobrát. Csak az bántott, hogy szagomat adtam ehhez a gyáva komédiához. De az nagyon...

Éjszakánként álmokat láttam. Veritéklepetten hol a szentkatolnai Görög Imre, hol a prázsmári Michael Haldenwang vagy a vajnafalvi Berszán Vaszi bőrébe bújva viaskodtam a medvével. A medvét végül az a Mutu nevű medvetáncoltató cigány (urszár) ölte meg, aki az Ezüst tó titka című filmben, Gojko Mitić dublörként, ezer dollárért szíven szúrta 10 éves bakmedvét. Mire a vas a szívemet kezdte jární, felriadtam, mert a komédia végül úgy alakult, hogy a legyilkolt medve is én voltam.

Napközben megnyugodtam, és bizakodóan néztem medvefilmem elé. Mivel a Román Tévével kötött kényszerszerződés alapján képanyag rögzítését csak a tévé operatőre végezhetette, én a valószínűsíthető jelenetek kidolgozásán tevékenykedtem. Leforgatott, előhívatlan filmet abból a reszkető fertőből kivinni nem lehetett.

A felvételeken egy titokzatos, nyúlánk, kétbocsos anyamedve bábuval való találkozását reméltem megörökíteni. Ez a medvecsalád azért hatott nagy vonzerővel rám, mert korán, jó fénynél hagyták oda búvóhelyüket. Mire a szemétdombhoz értem, a Nagy-Csomád oldalánál elhanyagolt nap surlófényei glóriát vontak a két lábra emelkedő anyamedve alakja köré. Ez a medvecsalád az erdőt és felhagyott gyümölcsösöket nem látogatta, és téli álomra való hajlandóságot sem mutatott. Medveléttől elidegenedett mellékbolygóivá váltak a tusnádfürdői szemétdombnak. Az elidegenedettség folytán az anyamedve ivadékai iránti szerelme kierősödött. A bocsok veszélyeztetettsége esetén meg nem állhatott előtte senki. Két napja egy főpróba gondolata foglalkoztatott, aztán elvettem. Mert kétszer vagy többször ugyanazt a jelenetsort medvétől elvágni botorság. Egyazon kérdésre a leghalványabb egyednek is számtalan válasza van. Forgatócsoport nélkül beindítani a verklit, pazarlásnak hatott. Ezúttal nem szándékoztam átkelni a Kárpátokon, a csoportot megrendelő. Egy keretszerződésem már volt a Román Tv-vel, többre nem szomjúhoztam. Nemcsak a gyártásvezetők,

hanem az utolsó vízhold felvételvezető is igényeket jelenthetett be, a német filmes rovására. Tette ezt gazdái jóváhagyásával, miközben személyemről és ténykedésemről szóló fogalmazványokkal számoltatták el. Érdekes összetevője volt ennek a sápadtan erjedő Bizáncnak a bukaresti magyar kolónia megléte. Tudnivaló, hogy adott pillanatban Bukarest volt a legtöbb magyart bujtató romániai város. Ennek a magyarságnak a minősége megváltozott. Forgatócsoportot a lehallgatott telefonközpontból rendeltem meg.

Tudtam, hogy a rám állított kis csapat kitesz magáért. Miközben öreg ács barátommal két új kameraállást készítettem, a forgatócsoporttal vágóképeket és bocsos anyamedve stúdiumokat véttettem fel. Arra ügyeltem, hogy bábús elképzeléseimmel ne zavarjam meg lelkivilágukat. Az intelligens besúgó veszélyes, mert kiszínezi a történeteket. A felvételek előtt egy nappal kénytelen voltam gölememet a helyszínre utaztatni. Olyannyira emberré váltam a feladat súlya alatt, hogy szinte lelkesen magyaráztam tennivalóinkat kis csapatomnak. Külön tértem ki a gumival felkötött kar szerepére. Ők hasznát is vették az információknak. Egyik bérkameramanem, fogaújásra hivatkozva oldott kereket. A megviselt ember a tusnádfürdői posta épületét célozta meg, amelynek telefonközpontján keresztül tájékoztatni tudta feljebbvalóit.

Ígéretes napra virradtunk. A találkozást két órára jelöltem ki a szemétdombon. Már oszlatni kezdtem a társaságot, mikor viseltes balsejtelemtől indítatva elnéztem az Olt völgye felé, a szemetes autók taposta, kanyargó út hosszán. Az úton óvatosan, tapogatózva egy fekete Dacia személyautó kapaszkodott az Ararát irányába, mint világtalan a nap felé. Ez az út zsákutca volt, és hurkot is csak akkorát vetett, hogy a kukás autó farral a dombnak, tartalmát kiboríthatná. A gölem már a földön feküdt, hulladéktól fedetten,

feltámadásra készen. A tapogatózva közelítő autó, csoportunk láttán határozottabb üzemmódban folytatta a színhely megközelítését. A levegőben lógott, hogy a helyszín becserkelését a gépkocsi leadott jelentések alapján végzi. Közben embereim arcát figyeltem. A főkolompós, egy harmadrendű kameramen szemtelen kioktató tekintettel nézett rám: Na, most megkapod, ami jár, nagyokos külföldi állampolgár... A másik, múlt esti konyakmérgezése eredményeképpen szorongó, rémült tekintettel figyelte az eseményeket. A harmadik samesz kihúzta magát, hadurát és munkaadóját várta, arckifejezését igazgatva. A fekete batár közben megfutotta az emelkedőt. Elsőnek a gépkocsivezető lépett ki az Ararát oldalánál megfeneklő bárkából. Valamilyest köszönt, aztán körbetekintett. A Hargita déli nyúlványa, a Csomád és annak az Olt völgye felé lejtő szoknyáján (poale) elterülő szemétdomb újat jelenthetett szolgálatkész életében. Ez a szolgálatkészség itt az Ararát oldalában apadni látszott. Idáig fuvarozott főnökének, a lilára borotvált O-nak anyósülés felőli ajtaját a gépkocsivezető nem tárta föl. A hoppon maradt szekus egy darabig várt, okosan töprengő arccal, mintha fellépését készítette volna elő, majd kilépett az autóból. Embereit leereszkedően és románul köszöntötte. A hátsó ülésről időközben egy szürke kincstári télikabátot és fülvédős prémsapkát vett elő. Ily módon felvértezve lépett hozzám. Kezét nyújtva, németül köszöntött. Erélyesen. Románul és foghegyről válaszoltam.

– Jó napot, ce învîrtești aici? (Mit keringsz itt?)

– Nimic – válaszolta sértetlen. – Maga ugye Romániából ment el? – kérdezte sokat sejtetően.

– Mi köze ehhez a látogatásodnak? – O. a választ követően mély lélegzetet vett, és egy jól betanult szöveget bocsájtott útjára németül:

– Megülítok Önnek bármilyen filmezést itt Tunsádon... mit oder ohne Puppe!

– Milyen Puppéről beszél maga, domnu general – kérdeztem kötekedő hangon. O. most emberei tekintetét kereste, hisz az osztályellenségnek minősülő gólem elkészültéről tőlük kapott információt. Mivel a felrántó kábel kezem ügyében húzódott, megmozdítottam az elfektetett alakot, és megkérdeztem a szekus és tévés szakembert, hogy óhajta-e látni? Tagadó válaszában olyan gyáva csengése volt, mint a nagymamakorú apáca tiltakozó hangjának papírboltbeli kirakatrendezésem alkalmával. Röknyödöttségem akkor tetőzött, amikor a tiltakozó sikkantás után még egyszer előadta tevékenységem letiltását célzó rendelkezéseit. Románul. Vá interzic... mondta O., és tekintetét elégedetten hordozta körbe. Most, hogy hangjából kimúlt a gólem iránti irtózat, emberünk magabiztossá vedlett.

– Fii atent – kezdtem el lassan –, az eddigi Tv-szolgáltatások összege meghaladja a 8000 német márkát. Vajon ki fogja ezt a pénzt kifizetni, ha te nem hagysz dolgozni? Én nem, pajtás, arra mérget vehettek – indítottam a szemforgató dumát románul... Emberem kezdte kellemetlenül érezni magát. Karon fogni próbált, arrébb vezetni, hogy ne legyen tanúja beszélgetésünknek. A jelenlévők feszülten hallgatták a vitát. O. lilára borotvált arca a hidegben pirosra váltott, és hozzám hajolt:

– Jöjjön, uram – kezdte románul –, üljünk le valahol, és tisztázzuk a helyzetet...

– Hol? – kérdeztem kelletlenül.

– Keresünk egy nyugodt helyet – mondta, és gépkocsijuk jobb hátsó ajtaját megnyitva betessékelt a bárkába. A hotelek, éttermek parkolóiba vezető utakat rendre elhagytuk, mígnem a város végén balra fordultunk, és az erdő alatti úton a rendőrség épületéig hatoltunk.

– Na, itt nyugodtan elbeszélgetünk, mondta a Román Tv főgyártásvezetője, O. Talán még háton is lapogatott volna, ha lett volna hozzám mersze. Végül egy szívélyes betessékelt mozdulat lett a leereszkedőnek szánt gesztusból. A bejáratnál silbakoló törzsörmester a fővárosi rendszámú fekete batár láttán tisztelegni akart, de idejében elkapta O. pillantását, és higgadt jó napot-ot köszönt, és a milícia intézményének otthont adó, államosított villa társalkodójába vezette, majd magára hagyta párosunkat. Körülnéztem. A bejáratnál szemközt a befalazott tűzterű kandalló fölött a Kondukátor retusált képe virított. A képet fából faragott cserlomb koszorú övezte, ahogy a vadásztróféákat szokta köríteni. A díszítőelemet csak botanikai ismeretek híján lévő rajongó minősíthette volna babérkoszorúnak. A bejárat ajtó melletti bal sarokban egy, gyűléstermekben használatos fogas állt, rajta kék gumirozott rendőrköpeny, mellette gumibot lógott. Az átlós sarkokban szőttes terítő borította asztalok vártak, támlás székektől körülállva. A belső sarokban lévő asztalon műanyag tálcán Ovidiu márkájú román konyak, borvíz, poharak. Még álltamban borvizet töltöttem magamnak. Málnási borvíz volt, néhai édesapám kedvenc ásványvíze. Sohse szerettem a konyakot, most megkívántam. O. lecsavarta az üveg kupakját, és töltött. Egymás egészségére kívántuk az italt, és leborítottuk. A magas villaablakokon besütött a Csomád oldalánál elhanyagolt nap. Most indulhat a nőstény medve bocsait vigyázva a surlófényben fürdő szemétdomb felé. A kopott fűtőtestek meleget árasztottak, és a beeső ferde fényoszlopban cigarettafüst és por gomolygott. Itt nemrég sepregethettek, O. kínosan feszengett, a hangját próbálgatta, mint a fellépésre készülő színészek. A belső, bejárat közeli asztal körül akarta a rendezvényt bonyolítani. Gyenge hatásugarú poloskára, lehallgató-készülékre gyanakodtam. Cigarettaimat, teletöltött poharamat magamhoz vettem, és ellépni próbáltam a szemközti asztal irányába.

– Hova megy, uram? – kérdezte ingerülten O., a román televízió gyártásvezető szekusa.

– Ott az ablak mellett, a másik asztalnál világosabb van – mondtam.

– Rögtön villanyt gyűjtök, legyen szíves helyet foglalni – mondta erélyesen –, itt – mutatott a vele szemben lévő székre.

– Semmi kedvem a maga hülyeségeit hallgatni – mondtam félúton a két asztal között. Arra azonban továbbra is kíváncsi voltam, honnan meríti a bátorságot a felvételek letiltásához... O. komolykodva, tárgyaláshoz alkalmas arckifejezést próbált ölteni:

– Legyen szíves, mondja meg – szóló tettetett tárgyilagossággal –, miért nem hajlandó az együttműködésről tárgyalni? Aztán konyakot töltött. Nem volt egy gyakorlott töltőgető, a maga poharát mintha kímélte volna. Apám kedvenc borvizéből én töltöttem kísérőnek valót. Magamnak.

– Mit ért maga együttműködésen? – kérdeztem bepárásodott szemüvegű tárgyalópartneremet, miközben a valutás üzletben vásárolt Kent cigarettám füstjét orra alá fújtam.

– Hát azt csak remélni merem, hogy medvefilmjét itt nálunk, Romániában fejezi be... Egyébként is – mondta O. csökkenő eréllyel, enyhén molyozva. – Ezenkívül szolgáltatásaink kifizetése is aktuálissá vált – magyarázta megbicsakló hangon.

– Hogy ki fizet, és mikor, azt nem maga mondja meg. A megrendelő én vagyok. A WDR medvefilmjének felvételeit maga két órája önhatalmúan letiltatta. A pénzt ti fogjátok összeadni... A német márkát, tovarása... dojcse márk, mondtam román kiejtéssel, hangosan és tisztán. Tenyereimből tölcserít formáltam, mely mondandómat az asztal lapja felé sugározta. Ott rejtőzködött meggyőződésem szerint a lehallgató-készülék.

– Ezt mégis hogy gondolja? – kérdezett vissza rosszat sejtően emberem. Szemei kikerekedtek, és tekintetével az átlósan szembehelyezkedő asztalt kereste.

– Én ezt úgy gondolom, hogy én nektek még csak egy chior rătăcitet (eltévedt garas), de egy schmutzige hellert (piszkos fillér) sem fizetek... Valamivel csendesebben tettem hozzá, hogy valakit majd csak felakasztanak a pár ezer márkáért... Mire a vészjósló jövődőlésből fejemet megemeltem, a velem szemben ülő szekus helyváltoztatásra invitáló mozdulatai fogadtak. Bal kezének mutatóujjával tulajdon szájára tett lakatot, és jobb keze fejével a másik asztal fele tessékelt. Új helyemet kelletlenül foglaltam el. O. új helyén szertartásosan kortyintott egyet poharából, aztán suttozva rám kérdezett:

– Mondja, maga tényleg nem érti... worum es geht? Azt, hogy mi a bajunk magával? Miért tiltottam le a felvételeket?
– Nem, de nem is érdekel. Én egyet tudok, azt, hogy nem fizetek – mondtam unottan.
– Herr Regisseur ihre Puppe winkt – kezdte előlről O. a történetet, ezúttal németül... Rendező úr a maga bábuja integet, sőt búcsút int...
Ezt aztán végleg nem tudtam hova tenni...
O. rám nézett, és magyarázataképpen bárgyú mosoly kíséretében, megemelt jobb kezével integetni kezdett, mintha kifutó hajót búcsúztatna. A vásott társalkodóba beköszöntött kikötői hangulat engem is magával ragadott. A tusnádfürdői református imaház poloskákkal megtűzdelt épülete, melyben meghúzódunk adatott, egy hegynek támaszkodó, kétszintes, üvegezett verandájú régi villa volt... Az alsó szint tetőváz-gerendái úgy meredeztek a falból, mint egy föníciai gálya evezői. Estelente a veranda betördelt ablakai mögött álldogáltam, és az állomási tömbház ablakait figyeltem. Az elsötétített ablakokon keresztül vibráló szürke fényt vetett a nyitva felejtett fekete–fehér tévék képernyője. Az emberek belealudtak a hülyeségbe.
A tévéadás Ceaușescu idejében korán ért véget. Este kilenc óra körül minden ablakban és képernyőn egyszerre jelent meg Kondukátorunk nemzeti zászlóktól körített alakja. Az aktuális román himnusz akkordjainak kíséretében jobb kezét lengetve búcsúzott el éterben fuldokló népétől... Néha a löcslábú Elena is vele tartott.

Kategória: vers, próza
Denumire autor: Váradi B. László

Látó Szépirodalmi Folyóirat